

Šiuolaikinės kultūros valdymo tendencijos Europos Sąjungoje

Audronė Pauliukevičiūtė, Alvydas Raipa

*Kauno technologijos universitetas
K. Donelaičio g. 20, 44239 Kaunas*

Straipsnyje, remiantis kultūrinio-politinio bendradarbiavimo formų Europos Sąjungoje (ES) apibūdinimu, kultūros politikos tikslų, institucijų veiklos tobulinimo analize, aptariami kultūros valdymo tobulinimo ypatumai, ES kultūros politikos nuostatų įgyvendinimo galimybės. Koncentruojamasi į ES kultūros politikos administravimo tobulinimo analizę, atsižvelgiant į globalinių pokyčių suponuojamus iššūkius. Straipsnyje nagrinėjami ES kultūros politiką veikiančios organizacijos tikslai, institucijos, perteikiama programų ir projektų reikšmė įgyvendinant kultūros politiką, tobulinant valdymą. Pripažįstant, kad ES atlieka reikšmingą vaidmenį remdama kultūrą tiek Europoje, tiek visame pasaulyje, tvirtinama, kad kultūra privalo būti suvokiama kaip būtinas veiksnys siekiant įgyvendinti strateginius šios tarptautinės organizacijos tikslus. ES kultūros valdymo tobulinimas siejamas su efektyvesnių metodų taikymu, tarptautinio bendradarbiavimo skatinimu, ilgalaikės detalios Europos kultūros politikos strategijos parengimu ir jos nuostatų įtvirtinimu praktikoje.

Raktažodžiai: *kultūros politika, kultūrinis politinis bendradarbiavimas, kultūros valdymas, kultūrų dialogas.*

Keywords: *cultural policy, cultural-political cooperation, culture 's management, dialogue of cultures.*

Įvadas

Nematerialinėje ir žinių visuomenėje Europos kultūros įvairovė suvokiama kaip svarbus pasaulinis visos žmonijos turtas ir tokios tarptautinės organizacijos kaip Europos Sąjunga yra įgalios aktyvinti kultūrinę sklaidą įgyvendinant užsibrėžtas politikos nuostatas. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad kultūra suburia žmones, skatina diskusijas (tai suponuoja mintį, jog ji labiau vienija, nei išskiria), tikslinga kultūros politiką formuoti ir įgyvendinti Europos mastu orientuojantis į jos ilgalaikių nuostatų įtvirtinimą, siejamą su vieningos Europos idėja. Į kultūrą reikalinga žvelgti kaip į savitą tam tikrai visuomenei ar socialinei grupei būdingų dvasinių ir materialinių savybių visumą. Ji apima ne tik įvairius menus, tačiau ir gyvenimo stilių, vertybių sistemas, tradicijas ir įsitikinimus. Anot D. Fo, „dar iki ekonominio Europos susivienijimo, iki

bendrų ekonominių interesų ir prekybos idėjos visas Europos šalis jungė būtent kultūra“ [15]. Menas, kūrybinės iniciatyvos ir inovacijos, kultūros išsaugojimo idėjos yra tai, kas vienija Europą, jos skirtingos tautos dalijasi bendru kultūros paveldu, kurį suformavo šimtmečius trukusi migracija ir kūryba. Europos Sąjungos (ES) kultūros valdymas siejamas su kultūrinio dialogo kaip kultūrinio bendradarbiavimo sklaidos fakto ir kūrybinės raiškos, įtvirtinamos demokratiniiais principais.

Kultūros valdymo problemoms ES akademinė bendruomenė vis dar skiria nepakankamą dėmesį. Atsižvelgiant į globalėjančio pasaulio formuojamus iššūkius kultūrai, susijusius su tautų tapatybės praradimo klausimu ir Europos gebėjimu užtikrinti daugiakultūrią ir glaudžią visuomenę, reikalinga ir svarbu akcentuoti ES kultūros politikos administravimo tobulinimo svarbą, analizuoti veiksnius, sąlygojančius tarptautinius pokyčius šioje srityje, nagrinėti institucijų veiklą, išvelgti politikos administravimo tobulinimo perspektyvas. ES yra ne vien tik ekonominės ir socialinės politikos formuotoja bei įgyvendintoja, tai ir labai reikšminga pasaulio kultūriniam procesams organizacija, nuo kurios įvairių sričių politikų, institucijų veiklos ir sprendimų priklauso kultūros tąsa, skirtingų programų ir projektų rezultatai [15]. Europos valstybėms susiduriant su nacionalinės kultūros politikos problemų sprendimo

Audronė Pauliukevičiūtė - viešojo administravimo magistrė.
E. paštas: audrone_pauliukeviciute@yahoo.com

Alvydas Raipa – Kauno technologijos universiteto Viešojo administravimo katedros profesorius, socialinių mokslų daktaras.

E. paštas: alvydas.raipa@ktu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2009 m. birželio mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2009 m. rugsėjo mėn.

dilemomis svarbu įvertinti bendrąją Europos Sąjungos narių kultūros politikos kryptingumą, išvelgiant tiek globalias srities problemas, tiek kiekvienos iš valstybių indėlio į bendrąją srities progreso aktyvumą svarbą.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti ES kultūros valdymo tobulinimo galimybes. Darbo tikslui pasiekti keliami uždaviniai: apibūdinti kultūrinio-politinio bendradarbiavimo formas ES; išnagrinėti kultūros politikos tikslus ir ją įgyvendinančių institucijų veiklą, akcentuojant; įvertinti ES kultūros politikos nuostatų įgyvendinimo galimybes.

Kultūrinio-politinio bendradarbiavimo formos Europos Sąjungoje

Kultūros politika, nors ir priskiriama viešosios politikos sritims, yra vertinama prieštaringai, kadangi nėra paprasta apibrėžti pačią kultūrą, tampa sudėtingiau formuluoti jos politiką, parinkti atitinkamas ir labiausiai derančias administravimo formas, išvelgti svarbiausias srities problemas ir nustatyti prioritetinius tikslus. Kultūros politikos kaip viešosios politikos srities analizė siejama su įvairiais viešosios politikos tyrinėtojais: W. N. Dunn ir W. Parsons; kultūros raidos teoretikais ir kultūros politikos vertintojais; H. Rauhe, Ch. Demmer, H. P. Reinecke, A. J. Wiesand, P. Bendixen, P. Fuchs, Th. Heinze, M. Dragičević-Šešič, B. Stoiković ir kt. Žinomi lietuvių kultūros politikos tyrinėtojai: K. Stoškus, E. Žalpys, L. Vilkončius, Ž. Simonavičienė, V. Kančys, A. Paulavičiūtė, I. Kuizinienė, E. Bulevičius ir kt. Nors kultūros politika nagrinėta įvairių teoretikų, vis dar nėra parengta tiksliai, visuotinai priimta kultūros politikos sąvoka, kuri būtų įtvirtinta ne tik skirtingų ES valstybių narių tautų sąmonėje, bet ir mokslo leidiniuose, akademinėse bendruomenėse kontekste. Kultūros politikai apibrėžti yra derinamos politikos ir kultūros sampratos. Kultūros politika – sudaranti palankias arba mažiau palankias sąlygas atskiriems žmonėms arba jų grupėms kurti kultūrą [16]. Kultūros politikos administravimas ES – tai būdų ir metodų visuma, padedanti įgyvendinti organizacijos kultūros politiką globaliame valstybių narių kontekste, taip pat formuoti kultūrų įvairovės skatinimo programas, veikiančias ir viso pasaulio kultūras. Viešosios politikos analizės tikslas yra tam tikrų žinių apie viešosios politikos vertybes kūrimas ir kritika, prioritetų iškėlimas, gautų rezultatų ir žinių sintezė [7, p. 256]. ES kultūros valdymo tobulinimas siejamas ne tik su politikos rezultatų analize, bet ir su nuolatiniu kultūrinio politinio bendradarbiavimo Sąjungos kontekste formų aptarimu.

Kultūrinis-politinis bendradarbiavimas – tai įvairių tarptautinių su kultūra susijusių procesų inicijavimas ir sklaida, įgyvendinama specialiai tam sukurtų institucijų ir atspindinti visuotinius tarpvalstybinius kultūros puoselėjimo ir paveldo saugojimo tikslus. Kultūrinio politinio bendradarbiavimo formoms priskiriami įvairūs tarptautiniai procesai, kurių rezultatai yra reikšmingi sprendimai valstybių kultūros saugojimo ir kultūrų dialogo kontekste. Jei pasaulyje reiškiniai vyktų tik pagal politinius terminų kalendorius, būtų įmanoma teigti, kad kultūrinė politinė Europa netgi viršijo planines užduotis: 1992 m. rudenį Europos kultūros ministrų konferencija Paryžiuje priėmė pareiškimą apie būtinybę remti literatūrinius kūrinius, jų vertimą ir ypač knygos kultūrą. Šią konferenciją globojo Europos Taryba (jos *Kultūros konvencija* yra pasirašiusios 35 valstybės), kitais atvejais posėdžiauta Europos Bendrijos lygiu (12 šalių). Įsigaliojus *Mastrichto sutarčiai* politiniu organizaciniu lygiu Europoje vyko nemažai su kultūra susijusių konferencijų, dalyvaujant ministrams. Tačiau įvairaus lygio kultūrinių ryšių aplinką Europoje tuo laikotarpiu apibrėžti nėra lengva, kadangi nes vyravo nemažai kultūrinio politinio bendradarbiavimo formų, tebeveikiančių ES kultūros politiką ir šiuolaikinių globalizacijos iššūkių kontekste. Tačiau įvairių tarptautinių kultūros procesų rėmimo formų atsiradimas tarpvalstybinio bendradarbiavimo ir partnerystės išraiškos kultūros politikos srityje ES valstybėse narėse įrodo, jog kultūros politika kito ir jos raidos kontekste įgyvendinta daugybė tiek prieštaringai vertinamų, tiek gerų sprendimų. ES valstybių kontekste, be pačios organizacijos vykdomos politikos apraiškų, yra išskiriamos kelios esminės kultūrinio politinio bendradarbiavimo formos.

ES kultūros valdymas neišvengiamai yra veikiamas įvairių kitų tarptautinių organizacijų, konferencijų bei procesų įtakų. Viena iš kuriančių stipriausią įtaką organizacijų yra Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija UNESCO (angl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*). UNESCO vykdoma politika – skatinti bendradarbiavimą tarp skirtingų tautų švietimo, mokslo, kultūros ir komunikacijų srityse, kurti pasaulio paveldo sąrašą [20, p. 146]. UNESCO plėtojamas kultūrinis politinis bendradarbiavimas, aprėpiant kelias problemines sritis veikia Europos valstybių kultūros politikos gaires, skatina jungtis ir formuoti atvirus kultūrinio bendradarbiavimo regionus. Esminiai UNESCO tikslai yra šie: kultūrinė raidos dimensija, pagarba kultūriniam tapatumui, didesnis dalyvavimas kultūriniame gyvenime, meninio kūrybiškumo skatinimas. UNESCO kultūrinė politinė bendradarbiavimo iniciatyva ES valstybių kontekste

atsiskleidžia kaip pagalbinė priemonė valdant su kultūra susijusius procesus, atveriant kultūros reiškinius plačiau visuomenei, atliekant tiek skaitintojo, tiek globotojo vaidmenis. Specialios kultūros politikos institucijos: Kultūros ir komunikacijos sekcija Paryžiaus sekretoriato, specialios agentūros ir biurai; 1974 m. įkurtas Tarptautinis kultūros fondas. Įgyvendinant UNESCO uždavinius įvairiose srityse aktyvinami susivienijimai su nevyriausybinėmis organizacijomis.

Kultūrinį politinį bendradarbiavimą, veikiantį ir ES sprendimus, skatina ir Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacija ESBO (angl. *The European Solid Board Organization*). ESBO tikslai: stiprinti valstybinius ir privačius ryšius, aktyvinti geresnį informavimą apie meną ir kultūros politiką. ESBO siekia remti saugumo politikai svarbią programą, skatindama kultūrinį Rytų ir Vakarų dialogą [20, p. 146]. ESBO inicijuoto Europos kultūrinių duomenų banko idėja, 1982 m. iš dalies perduota UNESCO, papildė ES valstybių narių kultūros politikos nuostatas samprotavimais apie visuotinių statistinių kultūros duomenų kaupimo idėjos svarbą, reikalingumą stiprinti nacionalinių kultūros ir meno vertybių archyvų duomenų apsaugą, aktyvinti informacijos kaupimą. ESBO skatina ES narius ir valstybes kandidatės skirti deramą dėmesį konkurencingumo principų kultūros srityje užtikrinimui, tarpsektoriniam bendradarbiavimui, srities vystymo ilgalaikių prioritetų apibrėžimo svarbai.

Labiausiai reikšminga ir Europos Tarybos veikla, kultūrinio politinio bendradarbiavimo srityje. Europos Taryba siekia skleisti šalių, regionų ir gyventojų grupių kultūrinius ypatumus bendromis akcijomis ir mainais, siekia atspindėti Europos kultūros paveldą ir politines-ekonominės kultūros dimensijas. Šios organizacijos specialios kultūros politikos institucijos: Kultūros fondas (įsteigtas 1959 m.); Kultūrinio bendradarbiavimo taryba (*Council for Cultural Cooperation*) (veikia nuo 1962 m.), Švietimo, kultūros ir sporto direkcija, Parlamento susirinkimo kultūros komitetas [20, p. 146]. Europos Tarybos veikla skirta ir kultūrai, kaip politiškai formuojamai, visuotinai prieinamai aplinkai (kultūros raida) užtikrinti, remiantis demokratijos principais, kultūros politikos reformų proceso rėmimu. Alternatyvioms kultūrinio politinio bendradarbiavimo formoms, kurių puoselėjimas veikia ir Europos Sąjungos kultūros valdymą, taip pat priiskiriama ir tarpregioninių institucijų įtaka.

Tarpregioninių institucijų veikla – tai šalių ir regionų, pasižyminčių kultūros ir kalbos bendrumu, bendradarbiavimo aktyvinimas, platesnio tarptautinio konteksto suteikimas regionų ar kalbų bendrumams, iš dalies ir bandymas gintis kaip grupei nuo stipresnių politinių-komercinių jėgų. Viena iš ryškiausių institucijų – Šiaurės Taryba, įgyvendinanti plataus bendradarbiavimo formas visose kultūros srityse, įskaitant komunikaciją ir mediją [20, p. 148]. Tarpregioninių institucijų veikla kaip kultūrinio-politinio bendradarbiavimo forma yra perspektyvus reiškinys ES valstybių kontekste, kadangi panašias regionines kultūros problemas siekiančios spręsti šalys aktyviau jungiasi ir sudaro tarpvalstybinius kultūrų dialogą pagrindžiančius darinius, įgyvendinančius kultūros politiką ir veikiančius Sąjungos politikos nuostatų praktinį taikymą.

Fondų ir nevalstybinių organizacijų veikla Europoje taip pat skatina ES kultūros valdymo tobulinimą – galimi įvairūs požiūriai, tačiau dažniausiai pastebimas pragmatinis požiūris, kai koncentruojamasi į lobistinę veiklą Europos organizacijose, miestų partnerystės principus, bendradarbiavimą specialiais tikslais, konsultavimą, daugianarių projektų rėmimą, bendrą tiriamąjį darbą [20, p. 148]. Tokia kultūrinio bendradarbiavimo forma aktyvina įvairių valstybių vidaus kultūros politikos raidą, skatina ES kultūrų įvairovės užtikrinimą, orientuoja valstybes į konkurencingumo principais grindžiamos kultūros paslaugų ir produktų terpės valdymo praktiką remiantis tyrimais, konsultacijomis, komandiniu darbu.

ES kultūros politikos administravimo principus veikia visų išvardytų kultūrinio politinio bendradarbiavimo formų raiška Europoje. Tai, kad kultūrinis politinis bendradarbiavimas yra inicijuojamas ir pačios Sąjungos institucijų kontekste, tik pagrindžia mintį, kad įvairios tarpvalstybinės, tarpinstitucinės kultūrinės partnerystės formos yra suvokiamos kaip svarbus veiksnys, padedantis užtikrinti Europos visuotinės kultūros politikos efektyvesnį įgyvendinimą. Siekiant spręsti ES kultūros politikos įgyvendinimo problemas, reikalinga, kad visų pirma pačios organizacijos kontekste būtų pripažintas kultūros politikos lygiavertiškumas kitoms puoselėjamosioms viešosioms politikoms. ES institucijų veiklos sritys ir formuojama politika negali aprėpti visų žmonių rūpimų aspektų, nes tai galėtų sąlygoti ir atitinkamas politikos efektyvumo užtikrinimo kliūtis. Tačiau neverta pamiršti, kad šiuolaikiniame pasaulyje ES įtaka valstybėms yra pakankamai stipri ir jos remiamos sritys neretai glaudžiai siejasi ir su kultūros reiškinių problematika. Todėl turi būti užtikrinama Sąjungos pozicija kultūros politikos klausimais, atskleidžiant detalesnes norimas pasiekti tendencijas šioje srityje

ir rezultatus. Kultūros valdymas turi būti tobulinamas įtvirtinant perspektyvius ir naudingus teisės aktus, efektyviai valdant tarpvalstybines kultūros politikos problemas sprendžiančias programas ir projektus. Siekiant tobulinti politikos rezultatus, svarbu nuolat vykdyti tiriamąją veiklą, inicijuoti valstybių narių ekspertų susitikimus kultūros politikos klausimais, rezultatyvias diskusijas, efektyviau viešinti situacijos analizės informaciją, apibrėžti ilgalaikes tarptautinės ir regioninės kultūros politikos nuostatas, kūrybinės raiškos ir kultūrų dialogo įtvirtinimo principus. Kultūros srityje veikiančios suinteresuotos šalys, kultūros institucijos, nevyriausybinės organizacijos, Europos tinklai, fondai ir pan., turėtų glaudžiai bendradarbiauti su Sąjungos institucijomis ir remti naujos jos politikos ir veiksmų plėtotę bei aktyviau bendrauti tarpusavyje. ES politikos tikslų, institucijų veiklos vertinimas atskleidžia kultūros valdymo rezultatus ir norimus pasiekti pokyčius, tobulinimo perspektyvas.

Europos Sąjungos kultūros politikos tikslai

Tobulinant ES kultūros valdymo kokybę ir efektyvumą, reikalinga įvertinti organizacijos tikslus ir jų siekimo būdus. Anot J. E. Lane, viešųjų tikslų siekimo priemonės nepatikimos ir prieštaringos, nes įvairių situacijų sprendimų taisyklės gali gerokai skirtis [17]. Tačiau pagrindinės viešojo sektoriaus tikslų siekimo priemonės yra įvairaus lygio programos ir projektai. Kultūros politika neturi teisės kištis į vartotojų išreikštas pretenzijas tam tikrai kultūrai ar menui, bet reguliuodama pasiūlos platinimą privalo palaikyti asmens ar socialinės grupės pasirinkimą – vadinamasis kultūrinės demokratijos modelis remiasi laisvu individo pasirinkimu [10]. ES kultūros politikos esmė – formuoti ir įgyvendinti nacionalines politikas savarankiškai, paisant visuotinių etinių vertybių, subsidiarumo principo, pripažinimas. Nacionalinės kultūros savitumo ir puoselėjimo probleminė situacija aštrėja valstybėms konkuruojant įvairiose rinkose (ekonominės situacijos pokyčių paskatinti sprendimai kultūrinių paslaugų ir prekių rinkoje ir pan.). Įsiliejimas į tarptautinių organizacijų, kaip ES, erdvę formuoja naujus iššūkius ir nacionalinio kultūrinio identiteto saugojimo srityje, valstybę mėginant pozicionuoti kaip „atvirą kultūros dialogą“ bei kūrybinę raišką puoselėjančią šalį. Valstybių vaidmuo formuojant kultūros politiką priklauso ne tik nuo ekonominių, socialinių bei kitų sričių kuriamų aplinkybių, bet ir nuo vertybinių šalių

orientacijų. ES kultūros politikos tiksluose taip pat atsispindi organizacijos vertybės: žmogiškasis orumas, solidarumas, tolerancija, išraiškos laisvė, pagarba įvairovei. Vadovaujantis šiais rezultatus orientuoto valdymo principais, svarbiausia kultūros politikoje nustatyti tikslus ir efektyviai juos įgyvendinti [19, p. 168]. 2007 m. *Europos Bendrijų Komisijos komunikate apie Europos kultūros globalizuotame pasaulyje darbotvarkę* įvardijamos tokios trys ES tikslų grupės:

- kultūros įvairovės ir kultūrų dialogo skatinimas;
- kultūros kaip kūrybiškumo katalizatoriaus skatinimas, įgyvendinant Lisabonos ekonominės augimo ir darbo vietų kūrimo strategiją;
- kultūros kaip labai svarbios ES tarptautinių santykių dalies, skatinimas [15].

ES kultūros politikos tikslai parodo, kad organizacija siekia aktyvinti su kultūra susijusius procesus, taip stiprindama kultūros ekonominę naudą. Anot E. Jasaičio, politika išreiškia valstybės valią, o administravimas privalo veikti politiką įgyvendindamas ją kaip valstybės valios išraišką, remdamasis bendriausiais viešojo valdymo principais: kolegialumu, demokratiškumu, teisėtumu, viešumu bei specialiųjų principų – centralizavimo ir decentralizavimo – derinimu, administravimo subjektų pavaldumu ir atsakomybe, visuomenės interesų viršenybe prieš grupinius ir asmeninius interesus, visuomenės įtraukimu į viešąjį valdymą ir kt. [14, p. 6]. Įvardytieji principai taikytini ir apibūdinant ES kultūros politikos formavimo principines orientacijas. ES kultūros politika įgyvendinama remiantis reglamentuota teisine baze, atitinkamoms institucijoms administruojant sprendimus ir taikant įvairius metodus. Besiplečianti ES yra priversta plėsti ir savo biurokratinį aparatą, o tai veikia ir ES institucijų valdymo gaires, susijusias su visoms valstybėms narėms priimtina bendrąja įvairių sričių plėtros politika. Specialios kultūros politikos institucijos ES kontekste mokslinėje literatūroje įvardijamos šios: Europos Komisijos įvairios generalinės direkcijos, tarp jų Medijos, informacijos ir kultūros generalinė direkcija; ministrų susitikimai (nuo 1984 m. ir kultūros ministrų EB Ministrų Taryboje); Europos Parlamento kultūros komitetas; Regionų komitetas [20, p. 148]; Europos Parlamento debatai kultūros klausimais, specialios konferencijos. Įgyvendinamos politikos rezultatai rodo, kad ES institucijos mėgina aktyvinti kultūriškai svarbią veiklą. Tačiau nesutariamai su valstybėmis narėmis dėl atitinkamų kultū-

ros politikos klausimų, kritikuotina kultūros srities tarptautinė teisinė bazė, projekcinio finansavimo trūkumai ir politikos administravimo biurokratiškumas rodo neigiamus ES kultūros politikos administravimo aspektus.

Siekiant europietiško tapatumo stiprinimo ES remia įvairius projektus, taip pat įgyvendina tęsines kultūrinės programos. Viena iš pagrindinių tarptautinių kultūros prioritetus apibrėžiančių programų yra ES programa „Kultūra“ (2007–2013 m.), kurios veiksmai šie: parama kultūrinei veiklai: daugiamečiai tarptautinio bendradarbiavimo projektai, literatūros vertimai, specialieji veiksmai: „Europos kultūros sostinės“, apmova- nojimai, bendradarbiavimas su trečiosiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis; parama institucijoms, teikiančioms kultūrinės paslaugas ar projektus Europos lygiu kultūros srityje, organizacijų, atliekančių politikos vertinimą ir poveikio analizę kultūros politikos srityje, tinklų kūrimas [3, p. 148]. Tarptautinių kultūros programų esminiai ypatumai – integralumo siekis, daugiakultūriškumo aktyvinimas, kultūros sklaida, tarptautinis bendradarbiavimas ir kultūrų dialogas. Nemažą reikšmę Europos kultūrai turi tarptautinės programos: „Europa piliečiams“ (2007–2013 m.), „Media 2007“ (2007–2013 m.), „Europos audiovizualinio sektoriaus rėmimo programa“, „Veiklus jaunimas“, „Interreg“. Siekiančios tobulinti administravimą ES institucijos turi nuolat diegti naujausias technologijas, taikyti inovatyvius metodus, stiprinti organizacijos narių gebėjimus, motyvuoti žmogiškuosius išteklius, kreipti dėmesį į darbuotojų poreikius, vykdyti aplinkos veiksnių analizes, įgyvendinti stebėseną. Tai planuotų, nuolatinių ir baigtinių veiklos ir intervencijų į veiklą analizė, siekiant nustatyti pastarųjų reikšmingumą ir aktualumą, efektyvumą, veiksmingumą, poveikį ir stabilumą [13, p. 168]. Viešojo administravimo stebėsenos sistema nėra naujas reiškinys viešajame sektoriuje [19, p. 168]. Tačiau poreikis reformuoti ir modernizuoti kultūros politikos įgyvendinimą yra svarbus ES institucijų kontekste. Tai atskaitomybės ir skaidrumo, veiklos veiksmingumo didinimo reikalavimas. H. Hoffmann ir D. L. Kramer teigia, kad „viešojo kultūros politika tarpininkauja tarp kultūrinių jėgų ir politikos, pasitelkdama biurokratiją ir administravimą“ [12]. Pasak R. B. Denhardt, organizacija nėra vien priemonė, ar metodas, kuriuo individas ar grupė gali pasinaudoti, o paskui perduoti kam nors kitam; priešingai, grupės, organizacijos yra

neatskiriamos nuo asmenybės raidos, ji pati – tiesioginės įtakos ir vertybių, vilčių, siekių, svajonių ir troškimų teikėja [6]. Vis labiau ribojantis socialinis pasaulis, teikiantis išorinius padėties ir atlygio simbolius, tačiau neleidžiantis reikštis individualybei, yra neprogresuojančių organizacijų vizija. Siekiant, kad organizacijose veiktų asmenybės, privaloma elgtis kūrybingai, pasaulį priderinti prie savo troškimų ir galiausiai peržengti pasaulio apribojimus. „Tačiau kūrybinga individualios asmenybės raiška yra būtent tai, ko labiausiai bijo organizacinė visuomenė“ [6 p. 55]. Atsižvelgiant į tai, jog kultūros politikos formavimas nesibaigia tik įvertinus statistinius su kultūros infrastruktūra susijusius duomenis, tikslinga pastebėti jog statistinius duomenis kaupiantys ir apdorojantys specialistai turėtų būti objektyvūs agentai, kadangi jie sprendžia kuriuos duomenis skelbti visuomenei ir koku būdu tai atlikti [4]. ES statistinių duomenų agentūros „Eurostat“, 2007 m. atliktas kultūros statistinių duomenų tyrimas parodė, kad sociologinių pokyčių kontekste, plėtojantis informacinės visuomenės idėjai, tampa ypač svarbu suvokti kultūros ir socialinės politikos ryšį [5]. ES institucijų veiklos tobulinimas siejamas su žmogiškųjų išteklių lojalumo organizacijai skatinimu, kompetencijų stiprinimu, priklausymo grupei sąsajų įtvirtinimu, rezultatyviais procedūriniais sprendimais, racionaliais metodais ir pažangos informacinių technologijų taikymo srityje aktyvinimu. ES institucijų veiklos svarbą kultūros politikos kontekste pagrindžia programų ir projektų rezultatai, besiplečiantys integracijos procesai, finansinės kultūros reiškiniių paramos vertinimas. ES kultūros valdymo tobulinimas siejamas ir su politikos nuostatų pagrįstumu, tarptautiniu pripažinimu ir įtvirtinimu.

Europos Sąjungos kultūros politikos nuostatų įgyvendinimo galimybės

ES kultūros politikos kontekstas – įvairialypė, skirtingų tautų visuomenės grupių visuma, kurioms tenkinant kultūrinius poreikius svarbu, kad bendrosios ES kultūros politikos nuostatos būtų visuotinai pripažintos, aiškios ir taptų Europos kultūros srities vizijos įgyvendinimo gairėmis. Visuomenės – kultūros vartotojų elgsenos pažinimą pagilina kultūrologinių teorijų studijos. Pirmiausia derėtų paminėti vertybinių orientacijų modelį, paaiškinantį nacionalinių kultūrų skirtumus [1, p. 155]. Analizuoti kultūros paslaugų ir produktų vartotojus reikalinga ir tobulinant ES kultūros politikos administravimą. Stebint visuomenėje vykstančius informacinius procesus,

galima manyti, kad daugiausia pastangų skiriama taisyklėms, normoms apibrėžti, požiūriui išsiaiškinti, ritualams aptarti. Kad tos pastangos nėra pakankamos, rodo konkrečios diskusijos, kuriose nebandoma ieškoti vertybinių, giluminių orientyrų. Tokios paieškos savaime neišspręs konkrečių problemų, bet gali tuos sprendimus palengvinti [11, p. 113]. Suvokiant, kad Europoje susiduriama su įvairiomis kultūros politikos problemomis – nepakankama kultūrinių reiškinių sklaida, kūrybinių iniciatyvų stoka, inovacijų taikymo ne-strategiškumu ir t. t., reikalinga nuolat analizuoti ir vertinti besikeičiančius Europos kultūros politikos kontekstus. Siekianti intensyvesnio Europos kultūrinio susivienijimo, ES turi skatinti pagarbą skirtingoms valstybių kultūroms, stiprinti bendrus narių susitarimus ir taisykles, užtikrinti ne tik taiką, bet ir stabilumą, gerovę, solidarumą, aktyvinti kūrybiškumo formų raišką ir išlaikyti kultūros paveldą. Stiprėjančios konkurencijos sąlygomis organizacijų unikalumas, jų išskirtinumas funkcinėje veikloje yra viena iš jų sėkmingos veiklos sąlygų. Siekiant efektyvesnių strateginio planavimo rezultatų, organizacijoms labai svarbu gerai suprasti aplinką, t. y. vidinį ir išorinį kontekstą [18, p. 283]. ES institucijos taip pat privalo siekti strategiškumo. Svarbu, kad organizacijos strategijoje parengtomis programomis ir projektais būtų sprendžiami svarbiausi plėtros uždaviniai, jiems realizuoti būtų parengti žmonės, finansiniai, informaciniai ištekliai, administracinės pajėgos, naujos strateginės iniciatyvos, papildančios pasirinktą strategijos plėtojimo kryptį, tačiau išvengiančios naujų, neparengtų, neapgalvotų pseudoprioritetų [18, p. 291]. ES kultūros programos ir projektai, perteikiantys esmines organizacijos kultūros politikos nuostatas, kurios atsispindi *Komunikato apie Europos kultūros globalizuotame pasaulyje darbotvarkę*, turi tapti tarptautiniu pavyzdžiu, kaip aktyvinti kultūrinę iniciatyvas, saugoti paveldą ir skatinti kultūrų įvairovę. Kultūros politikos nuostatų įgyvendinimo efektyvumas priklauso nuo institucijų veiklos kokybės ir rezultatyvumo, taip pat nuo veiksmingų politinių ir administracinių sprendimų, nuo racionalių diskusijų, pasitarimų ir tarptautinio pobūdžio tarpinstitucinių konferencijų rezultatų, nuo atsakingo reagavimo į aplinkos iššūkius, nuo teisėtos veiklos užtikrinimo, lygių galimybių principo taikymo, visuomenės grupių kompetencijų ir motyvacijos. Anot L. Dromantienės, suvienytoji Europa – nevienareikšmis fenomenas, formavęsis daugelį metų ir veikiamas įvairiausių veiksnių [9]. Prieš tapdama politine

konceptija ir ilgalaikiu Europos valstybių tikslu bei visuotiniu diskusijų objektu, suvienytos Europos idėja buvo žinoma tik istorikams ir filosofams. Tačiau šiuolaikiniame pasaulyje jau nėra abejojama suvienytos kultūringos Europos koncepcija. Efektyviai vykdydama procedūras, ES artina šalis nares labiau tarpkultūriškai bendradarbiauti. Reglamento, sprendimų, rekomendacijų ir ypač direktyvų svarba kultūros politikai įtvirtinti yra nenuginčijama.

ES kultūros politikos nuostatų įgyvendinimo perspektyvos siejamos su valstybių narių ir jų regionų visapusiška kultūros plėtote, inicijuojant kultūrinius mainus, taikant atvirą koordinavimo metodiką ir analizuojant kintančias programų ir projektų finansavimo galimybes. Europos Sąjungos Komisija turėtų aktyviau taikyti vidaus ir išorės politiką, Bendrijos finansuojamas programas, taip pat sustiprinti savo kaip iniciatorės vaidmenį, gerosios patirties mainus ir dialogą su visais šio proceso dalyviais.

Kultūros politikos formavimo ir įgyvendinimo tobulinimas Sąjungoje siejamas ir su efektyvesniu naujojo viešojo valdymo esminių principų taikymu kultūros politikos administravime [2]. Naujojo viešojo valdymo esminiai principai: skatinančioji valdžia – turi būti sudaromos sąlygos, kad spęstų ir veiktų kiti (kultūros politikos įgyvendintojai neretai privalo būti pakankamai strategiškai ir sprendimus priimti vadovaudamiesi asmeninėmis išvadomis), bendruomenės valdžia – reikia siekti sprendimus priimtų bendruomenės organizacijos. ES kultūros politikos formavimą ir įgyvendinimą tikslinga dar labiau orientuoti į rezultatus. Ypač rezultatai svarbūs įgyvendinant regioninę politiką, nes dėl daugelio neišspręstų problemų ne tik nėra palankaus kultūros politikos vertinimo, bet ir gali pablogėti situaciją jei nėra laiku įgyvendinami atitinkami strateginiai sprendimai. Įgyvendinant kultūros projektus privačių rėmėjų parama taip pat svarbi, todėl reikšminga skatinti valdžios verslininkiškumą. Šios paramos užsitikrinimas priklauso ir nuo verslininkiškos valdžios principų taikymo. SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių) įvertinimo analizė, taip pat konkurencinė, rinkos pokyčių analizė, vartotojų segmentavimo tyrimai kaip prevencinės valdžios formos padeda kultūrinėms organizacijoms realiau vertinti savo vykdomą veiklą, pasiektus rezultatus ir planuoti ateities uždavinius. Pripažįstama, jog decentralizuota valdžia – perėjimas nuo hierarchijos prie komandinio darbo ir įtraukimo į valdymą bei sprendimų priėmimą, sudaro gero viešojo administravimo prielaidas

[8, p. 18]. Svarbu ir aktualu, kad Europos Sąjungoje būtų nuolat vertinama kultūros valdymo aplinka ir priimami tinkami sprendimai dėl kultūros politikos centralizavimo ir decentralizavimo procesų, o valdžia orientuotųsi į rinką – ekonomiais svertais reguliuojant įvairių kultūrinių reiškinių kaitą.

ES kultūros politikos nuostatas reikalinga tobulinti išskiriant regioninės politikos konkrečias siekiamybes, taip pat atsižvelgiant į kintančios aplinkos suponuojamus sprendimus. Kultūros Europos Sąjungoje efektyvesnę valdymą iš dalies užtikrintų ilgalaikės detalios Europos kultūros politikos strategijos parengimas ir jos gairių įtvirtinimas praktikoje.

Išvados

1. Kultūrinio politinio bendradarbiavimo ES formos – įvairių tarptautinių organizacijų veikla yra svarbi grandis siekiant užtikrinti kultūrų įvairovės ir kultūrų dialogo principų įgyvendinimą ES. Jos suteikia platesnes galimybes aktyvinti ES kultūros politikos kryptį įgyvendinimą, veikia politikos administravimo praktiką. Kultūrinio politinio bendradarbiavimo formos gali tapti gerosios patirties sklaidos būdais, taip pat perteikti netinkamų sprendimų pasekmes, todėl ES kultūros politikos administravimą tikslinga tobulinti ir atsižvelgiant į aplinkos kontekste veikiančių kultūrinių politinių bendradarbiavimo formų įtaką.

2. ES kultūros politikos tikslai: kultūrinio dialogo formavimas ir skatinimas, kūrybinės raiškos formų aktyvinimas, bendro ES kultūros paveldo apsauga, kultūros kaip tarptautinio bendradarbiavimo formos plėtojimas, kultūros kaip tarptautinių santykių plėtojimo priemonės efektyvus valdymas remiantis demokratiškumo principais, siekiant užtikrinti lygias galimybes ir nacionalinių kultūros politikų įgyvendinimo prioritetus, kurie grindžiami teisėtumu ir atsakomybe. ES kultūros politikos tikslai svarbūs kiekvienos valstybės narės kultūros politikai, taip pat kuria bendro Europinio kultūros politikos visuotinių gairių formavimosi prielaidas, skleidžia demokratines vertybes. Tam reikalinga analizuoti ir vertinti Sąjungos kultūros valdymo tobulinimo perspektyvas, atlikti aplinkos veiksnių analizes, tirti visuomenės grupių poreikius, srities problemas ir taikyti novatoriškus jų sprendimo būdus, priimtus įgyvendinus viešąsias tarpinstitucines konferencijas, diskusijas.

3. ES institucijų veiklos tobulinimo prielaida siejama su žmoniškųjų išteklių nuolatiniu mokymu, kvalifikacinių gebėjimų stiprinimu, insti-

tucijų veiklos rezultatų analize atsižvelgiant į globaliuosius pasaulio iššūkius. Būtina didinti su kultūros valdymu siejamų ES institucijų veiklos efektyvumą, pripažįstant, kad jose esančios biurokratizmo formos neretai kelia papildomų kliūčių, mėginantiems siekti ES kultūrinių programų paramos. Institucijų veiklos uždaviniai turi apimti tiek bendruosius Sąjungos tikslų įgyvendinimo būdus, tiek nacionalinių kultūros politikos gairių probleminius aspektus ir orientuotis į didesnę efektyvumą.

4. Politikos nuostatų įgyvendinimo perspektyvas, svarbias ES kultūros valdymui tobulinti, tikslinga apibrėžti kaip sunkiai detalizuojamus procesus, nes ES būtinų kultūros politikos teisinės bazės dokumentų visuma nepakankamai atitinka valstybių narių prioritetus, nėra deramai įtvirtinta kultūros politikos kaip lygiavertės viešosios politikos srities samprata ES interesų visumoje ir tai sąlygoja neigiamus kultūros valdymo rezultatus. *Komunikate apie Europos kultūros globalizuotame pasaulyje dienotvarkę* skelbiamos esminės ES kultūros politikos kryptys, tačiau tai, kad nėra regioninės ilgalaikės kultūros politikos strategijos, taip pat bendrosios detalesnės strategijos, kliudo ES plėtoti visuotinai pripažįstamą racionalų ir į rezultatus orientuotą kultūros valdymą tiek organizacijos kontekste, tiek nacionaliniuose lygmenyse.

Literatūra

1. Bagdonienė L., Hopenienė R. *Paslaugų marketingas ir vadyba*. Kaunas: Technologija, 2005.
2. Bėkšta A. Vadybos teorijos ir jų pritaikymas kultūros įstaigų veikloje. Kn.: I. Bartkevičiūtė ir kt. (red.). *Šiuolaikinis kultūros įstaigų administravimas ir valdymas*. Vilnius: Biznio mašinų kompanija, 2007, 12-15.
3. Bulevičius E. Projekto laiko grafiko ir finansinio biudžeto parengimas. Kn.: L. Kublickienė ir E. K. Sviklas (red.). *Kultūros įstaigų projektų valdymas*. Vilnius: Biznio mašinų kompanija, 2007, 72-113.
4. Schuster, J. M. *Informing Cultural Policy. Data, Statistics, and Meaning. Statistics in the Wake of Challenges Posed by Cultural Diversity in a Globalization Context*. International Symposium on Cultural Statistics. Massachusetts: Institute of Technology, 2002.
5. *Cultural Statistics*. Eurostat Pocketbooks. Luxembourg: European Commission, European Communities, 2007.
6. Denhardt R. B. *Viešųjų organizacijų teorijos*. Vilnius: Algarvė, 2001.
7. Denhardt R. *Public Administration. An Action Orientation*. Belmont: Wadsworth Publishing Company, 1995.
8. Domarkas V. Naujųjų viešojo administravimo raidos tendencijų kritinė analizė. Kn.: A. Raipa (ats. red.) *Naujoji viešoji vadyba*. Kaunas: Technologija, 2007, 6-24.

9. Dromantienė L. ES socialinės politikos formavimasis ir valdymo pokyčių perspektyvos. Kn.: A. Raipa (ats. red.) *Naujoji viešoji vadyba*. Kaunas: Technologija, 2007, 195–209.
10. Evrard, I. Democratizing Culture, or Cultural Democracy? *Journal of Arts Management. Law & Society*, 1997, Nr. 27, 3-5.
11. Gylys P. Vertybinės orientacijos, galios centrai ir informavimo problema. Politinė kultūra ir visuomenės kaita. Kn.: A. Jankauskas (sudaryt.). Kaunas: Naujasis lankas, 2002, 110-117.
12. Hoffmann H., Kramer D. Kultūros tarnybos ir institucijos. Kn.: H. Rauhe ir Ch. Demmer (red.). *Kultūros vadyba – profesionalaus meno teorija ir praktika*. Vilnius: Tyto alba, 2004, 407–425.
13. Honsen, H. *Choosing Evaluation Models. Evaluation*. London, Thousand Oaks, CA and New Delhi: Sage Publications, 2005, No 11, 447-462.
14. Jasaitis E. Įvadas į viešąjį administravimą. Kn.: A. Raipa (ats. red.). *Viešasis administravimas*. Kaunas: Technologija, 2007, 6-16.
15. Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Komunikatas apie Europos kultūros globalizuotame pasaulyje darbotvarkę. Briuselis, Europos Bendrijų Komisija, 2007
16. Kultūros politika šiandien. http://www.culture.lt/7md/?kas=straipsnis&leid_id=600&st_id=238 [2009-01-18].
17. Lane J. E. *Viešasis sektorius: modeliai ir požūriai*. Vilnius: Margi raštai, 2001.
18. Raipa A. Strateginis planavimas viešajame administravime. Kn.: A. Raipa (ats. red.). *Viešasis administravimas*. Kaunas: Technologija, 2007, 274-292.
19. Segalovičienė I., Šnapštienė R. Viešojo administravimo stebėsenos ir vertinimo sistema į rezultatus orientuotame valdyme. Kn.: A. Raipa (ats. red.) *Naujoji viešoji vadyba*. Kaunas: Technologija, 2007, 166-196.
20. Wiesand J. A. „Postmastrichto sindromas“? Kultūros politikos uždaviniai vienijantis Europai. Kn.: H. Rauhe ir Ch. Demmer (red.). *Kultūros vadyba – profesionalaus meno teorija ir praktika*. Vilnius: Tyto alba, 2004, 145-167.

Audronė Pauliukevičiūtė, Alvydas Raipa

Contemporary Trends of the Culture Management in the European Union

Summary

Based on analysis of characteristics of cultural-political cooperation forms in the EU, cultural policy aims and institutional activity improvement, the article reveals the specifics of culture management improvement and possibilities to implement the principles of the EU culture policy. The main attention is given to the analysis of improvement of EU cultural policy administration in the context of global changes. Goals of organizations, which implement the EU culture policy, institutions, the impact of programmes and projects on the implementation of the policy and improvement of management are discussed in the article as well. Acknowledging that by supporting culture both in Europe and in the world the EU plays a very important role, the authors state that culture must be understood as a necessary factor helping to implement the strategic goals of this international organization.